Gemeente Almelo

Raadsbrief ter informatie

Postadres:
Gemeente Almelo
Postbus 5100
7600 GC Almelo

Aan de raad van de gemeente Almelo

Bijlage	Doorkiesnummer	Behandeld door	Datum
Evaluatie 2022	541389	J. Noteboom / A. Voorberg	13 december 2022

Onderwerp
Aanpak eikenprocessierups 2023

Geachte leden van de raad,

Op 16 april 2019 heeft het college het "Plan van Aanpak Eikenprocessierups 2019" vastgesteld. Met deze aanpak is aangesloten bij de landelijke aanpak "Leidraad beheersing eikenprocessierups". Conform dit plan wordt de bestrijding van de eikenprocessierups uitgevoerd volgens drie sporen:
- preventieve bestrijding;
- curatieve bestrijding; en
- het vergroten van de biodiversiteit.

Deze aanpak wordt jaarlijks geëvalueerd. Ook dit jaar heeft dit plaatsgevonden. De evaluatie uit 2022 wordt u bijgevoegd ter informatie aangeboden. Met deze raadsbrief delen wij in het kort onze bevindingen met u.

Ervaringen 2022: minder klachten
In 2021 hadden we de verwachting dat de plaagdruk in 2022 wederom groot zou zijn. Dit op basis van landelijke tellingen. Nu we de balans voor 2022 hebben opgemaakt, blijkt uit meldingen en eigen waarneming dat er nog steeds plaagdruk is in Almelo maar in mindere mate. Ook ontvangen we weer minder meldingen van overlast.

In 2021 ontvingen we 95 meldingen van overlast. In 2022 is dit aantal gedaald naar 82 meldingen. Voor uw beeld: in 2018 waren dit er nog 1148. Hieruit mogen we concluderen dat de aanpak volgens het driesporen beleid succesvol is en de overlast beperkt is gebleven. Op basis van deze evaluatie hebben wij besloten om de aanpak in 2023 te continueren.

Continuering Plan van Aanpak: grip houden op de plaagdruk
Door de huidige werkwijze te continueren verwachten we de plaagdruk van de eikenprocessierups onder controle te kunnen blijven houden en mogelijk terug te dringen. Concreet houdt het volgen van de driesporen aanpak in 2023 het volgende in:
- preventieve bestrijding: het preventief behandelen van eikenbomen met het middel 'Xentari';
- curatieve bestrijding: het wegzuigen van de nesten en rupsen;
- vergroten van de biodiversiteit: het aantrekkelijk maken van groen voor natuurlijke vijanden zoals de mus, mees, vleermuizen, mieren, spinnen of kevers;
- actief blijven zoeken naar alternatieve bestrijdingsmethoden. In 2023 willen we een pilot doen waarbij we op een aantal plekken de preventieve behandeling achterwege laten. Hier zijn in het afgelopen jaar geen meldingen van geweest en ook geen nesten waargenomen.

We hebben er goede hoop op dat we met deze aanpak de overlast van de eikenprocessierups kunnen beheersen, echter we zijn hierbij ook afhankelijk van de situatie in de natuur. Het is altijd mogelijk dat er (weer) een grote uitbraak komt. Daar moeten we dan op acteren.

Provinciale aanpak
Rupsen en vlinders zijn niet gebonden aan stads- of landsgrenzen. Daarom zijn we mede afhankelijk van de regionale inzet met betrekking tot bestrijdingsmethoden en -middelen en de resultaten daarvan. We volgen de ontwikkelingen rond de eikenprocessierups dan ook actief. We werken daarbij samen met andere (Twentse) gemeenten, provincie Overijssel, het RIVM, onderzoeksinstanties en het IVN.

De provincie Overijssel heeft het initiatief genomen voor het delen van kennis en ervaring over het bestrijden van de eikenprocessierups. Hieruit kunnen gemeenten informatie halen voor de bestrijding daarvan. Het eerder door ons opgestelde plan van aanpak is in lijn met deze provinciale aanpak.

Vervolg
De resultaten van de ingezette aanpak zijn positief gebleken. De werkzaamheden omtrent de eikenprocessierups zijn inmiddels onderdeel van de reguliere bedrijfsvoering. De raadsbrief van dit jaar is dus in principe de laatste keer dat de jaarlijkse bevindingen worden gedeeld. In het geval van bijzondere ontwikkelingen rond dit onderwerp zal de raad uiteraard worden geïnformeerd.

Hoogachtend,
Burgemeester en Wethouders van Almelo,
de secretaris, de burgemeester,

F.W. van Ardenne A.J. Gerritsen

Gemeente Almelo

Beheersing Eikenprocessierups

Evaluatie aanpak 2022 en plan van aanpak 2023

oktober2022
Jan Noteboom / Anneloes Voorberg

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave **1**

Inleiding **3**

Beleidskader en gekozen aanpak **4**

Evaluatie 2022 ..... **6**

Plan van aanpak 2023 ..... **11**

Bijlage 1: Grondnesten Eikenprocessierups **12**

Bron: Tubantia

Inleiding

Sinds 1991 heeft men in Nederland in de directe woon- en leefomgeving van mensen geregeld te maken met overlast veroorzaakt door de aanwezigheid van rupsen van de eikenprocessievlinder (Thaumetopoea processionea L.). Voor die tijd waren meldingen van dergelijke overlast in Nederland incidenteel van aard, maar was de eikenprocessierups (EPR) wel in Nederland aanwezig.

In Nederland is de toename van de verspreiding en uitbraken van processierups en de bijbehorende overlast te wijten aan een samenspel van een aantal factoren, namelijk: de toename van de bevolking; de veelvuldige aanplant van eiken langs wegen en singels; de afwezigheid van ondergroei bij deze aanplant en de klimaatverandering. De soort heeft zich nu definitief gevestigd in alle provincies.

Er zijn vooral risico's voor de gezondheid in de periode dat de processierupsen brandharen krijgen (half mei-juni) en bij verdere verspreiding van deze brandharen uit lege nesten (juli-september). Ook kunnen brandharen uit oude nesten het hele jaar door overlast veroorzaken. Er hoeft geen rechtstreeks contact met de rups te zijn om klachten te krijgen. De brandharen kunnen ook door de wind meegevoerd worden waardoor ze op de huid of in de kleding terecht komen. De brandharen (± 700.000 per rups) van de processierups kunnen gemakkelijk de oppervlakkige lagen van huid, ogen en bovenste luchtwegen binnendringen.

Eigenaren van eiken hebben een zorgplicht tot het bestrijden van de overlast door processierupsen vanwege het gevaar voor de volksgezondheid. Deze zorgplicht omvat adequate voorzorgsmaatregelen, door bestrijding op plekken van verhoogde gevaarzetting voor de volksgezondheid en door waarschuwende voorlichting aan inwoners. Deze zorgplicht dient aan de hand van de landelijke Leidraad naar redelijkheid in het concrete geval uitgevoerd te worden.

De gemeente Almelo bestrijdt de EPR conform deze leidraad. In dit document wordt de gekozen aanpak kort benoemd, is weergegeven hoe de aanpak in 2022 heeft plaats gevonden en wat de resultaten hiervan zijn; en tot slot wordt de aanpak voor 2023 benoemd.

Beleidskader en gekozen aanpak

Er is een landelijk leidraad, deze is beschikbaar via het kennisplatform processierups (processierups.nu). Deze leidraad wordt in Almelo gevolgd.

Gebruiksdruk bepaalt inzet

In de leidraad wordt onderscheid gemaakt tussen locaties met een bepaalde gebruiksdruk: hoe hoger de gebruiksdruk, hoe groter de noodzaak om te bestrijden.

Hoge gebruiksdruk: dit zijn locaties waar veel mensen langere tijd verblijven en binnen tien meter van de boom:

- o.a. woningen, scholen, zorgcentra;
- speel –en/of sportterrein;
- passeren veel voetgangers of fietsers.

Lage gebruiksdruk, de kenmerken hiervan zijn dat er:

- geen personen zich bewegen binnen tien meter van een boom;
- geen concentraties van dieren zijn binnen tien meter van bomen;
- geen langdurig verblijf van personen is en/of een doorlopende betreding.

Bij alle overige situaties spreken we van matige gebruiksdruk.

Binnen Almelo hebben wij de risicogebieden als volgt ingedeeld:

Gebruiksdruk hoog:	Hoog gebruik van fietsers, voetgangers of verblijfsruimte in de openbare ruimte (scholen, speelvoorzieningen, sport etc.);
Gebruiksdruk matig:	Matig gebruik, op 10 meter van de boom, ingericht met fiets en/of voetpad;
Gebruiksdruk laag:	Laag gebruik of op 20 meter van de boom.

Bestrijdingsmethoden

De gemeente Almelo heeft gekozen voor een gecombineerde aanpak met verschillende methoden, het zogenaamde driesporenbeleid: Het treffen van preventieve maatregelen om de plaagdruk zoveel mogelijk tegen te gaan c.q. te verminderen, investeren in biodiversiteit om het natuurlijk evenwicht te verbeteren en curatief optreden op plekken waar de plaagdruk vraagt om ingrijpen door het wegzuigen van nesten met brandharen. Deze aanpak is vastgelegd in een plan van aanpak welke is vastgesteld in 2019 door het college van Burgemeester en Wethouders. Hieronder een nadere toelichting op de verschillende methoden.

Preventieve behandeling

Het doel van deze methode is om de rupsen te doden voordat ze brandharen ontwikkelen. Hiervoor worden rond eind april de eikenbomen voor het eerst bespoten, dit wordt later nogmaals herhaald. Het precieze tijdstip om te starten is binnen 10 dagen vanaf het moment dat de rupsen uit het ei komen. Dat tijdstip wordt zowel landelijk als lokaal gemonitord.

Met een bomennevelspuit wordt een oplossing met het bacterie preparaat XenTari (Bacillus thuringiensis) in de boomkroon geblazen. Omdat de rupsen het middel via het blad opeten, moet de boom uitlopen of in blad staan om het middel effectief te laten zijn.

Deze preventieve methode kan tot en met uiterlijk het vierde larvale stadium worden ingezet. Afhankelijk van het weer is dat ongeveer tot eind mei. De rupsen hebben dan nog nauwelijks brandharen. Met een bomennevelspuit kan tot circa 30 m hoog in de boom gespoten worden. Op basis van de huidige kennis wordt geschat dat bij een tweevoudige bespuiting het merendeel van de rupspopulatie wordt gedood.

Het nadeel van deze methode is dat het alle rupsen die op dat moment van het bladgroen eten gedood worden, dus ook rupsen die geen overlast veroorzaken of van beschermde vlindersoorten. Voor aanvang van de behandeling vindt onderzoek plaats of er geen beschermde soorten voorkomen. Dit doen we door het raadplegen van eventuele waarnemingen die gedaan zijn en opgenomen zijn in het NDFF (Nationale Databank Flora en Fauna). Is dit wel het geval, dan vind er geen preventieve behandeling plaats.

Curatieve behandeling

De curatieve behandeling vindt plaats door middel van de inzet van een industriële zuigmachine. Deze zuigt de rupsen en nesten op en vangt ze vervolgens op in een hermetisch afgesloten zak. De zakken met rupsen worden in afvaltonnen verzameld en compleet in een vuilverbrandingsoven verbrand. Met deze methode kunnen rupsen in lanen en op moeilijk bereikbare plaatsen worden bestreden. De zuiger kan ook in een hoogwerker geplaatst worden, zodat op hoogte bestreden kan worden. Deze methode wordt uitgevoerd nadat de eerste nesten zijn gevormd, vanaf eind mei.

Vergroten biodiversiteit

Het doel is om te zorgen voor meer natuurlijke vijanden door de biodiversiteit te vergroten. Daardoor zou minder inzet nodig moeten zijn van de andere twee methoden. De afgelopen jaren is hier een start mee gemaakt. De doelstelling is om na twee jaar van preventieve en curatieve aanpak, in het derde jaar te profiteren van het effect van een hogere biodiversiteit.

Communicatie

Voor de aanpak van de EPR is een communicatieplan geschreven waarin ook de inzet van middelen aan bod komen, zoals een poster, folder enz. Dat is voor EPR zeker nodig gelet op de overlast en vragen over inzet van middelen. Er is ook een duidelijke instructie gemaakt voor het KCC, en er is gekozen voor één aanspreekpunt voor het KCC.

Monitoring

De gemeente monitort de aanwezigheid van eikenprocessierupsen en nesten. Dit doen we o.a. door het plaatsen van feromoonvallen.

Daarnaast gaan we uit van het aantal meldingen dat we krijgen, met het doel om deze elk jaar af te laten nemen. Vanaf 2013, 106 meldingen, hebben we stijgende lijn in het aantal meldingen gezien tot in 2018 met 1148 meldingen. Met de aanpak hebben we het aantal meldingen inmiddels kunnen terugbrengen naar 82 in 2022.

Evaluatie 2022

In 2022 hebben we de EPR bestreden op de manier zoals hierboven beschreven. Hieronder volgt meer informatie hierover, inclusief de resultaten die het op heeft geleverd.

Methoden en resultaten

Preventieve bestrijding

Binnen de gemeente zijn 5354 eikenbomen in 317 straten preventief behandeld. Dat houdt in dat niet in alle straten waar eikenbomen staan preventieve behandeling plaats heeft gevonden. Dit heeft te maken met de aanpak waarbij gebruik is gemaakt van de risicoanalyse verblijfplaatsen conform het plan van aanpak eikenprocessierups. Hierbij hebben we cirkels met verschillende diameters getrokken rondom bomen:

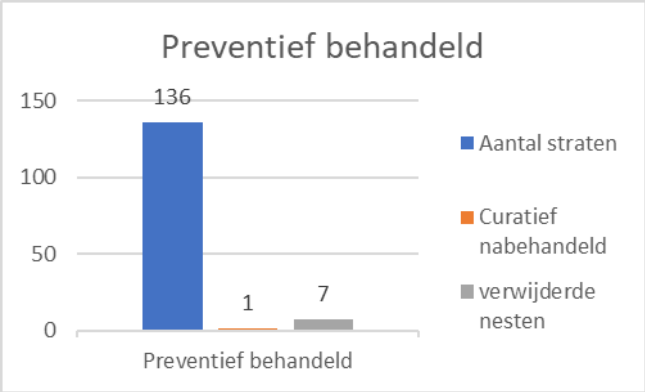
- hoog risico: bomen binnen 10 meter van een fietspad of ander drukbezochte plek;
- matig risico: cirkel van 20 meter op plekken die minder drukbezocht worden;
- Laag risico: cirkel van 30 meter rondom matig bezochte plekken.

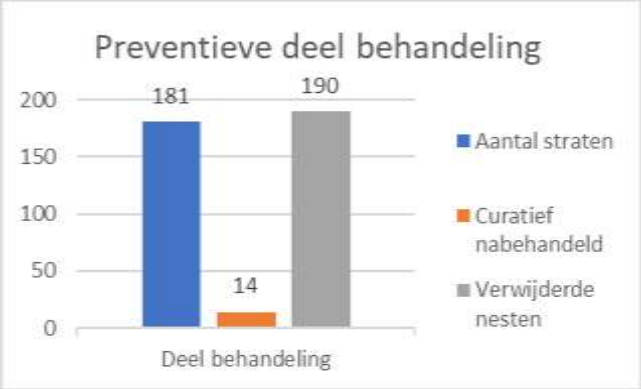
Bij de preventieve behandeling hebben we een proef gedaan met het éénmalig laten behandelen met Xentari. Het ging hier om 10 straten met in totaal 1059 bomen, dit om te zien of één of twee maal behandelen een wezenlijk verschil zou maken. Het zijn straten die buiten de bebouwing liggen maar veelal gebruikt worden door woon/werk verkeer (fietsers). We hebben van de locaties geen meldingen gehad van eikenprocessierups en een recentelijke monitoring wijst uit dat er in één boom een klein nestje zat en in één boom een oud leeg nest. Op deze locaties is het dus succesvol geweest.

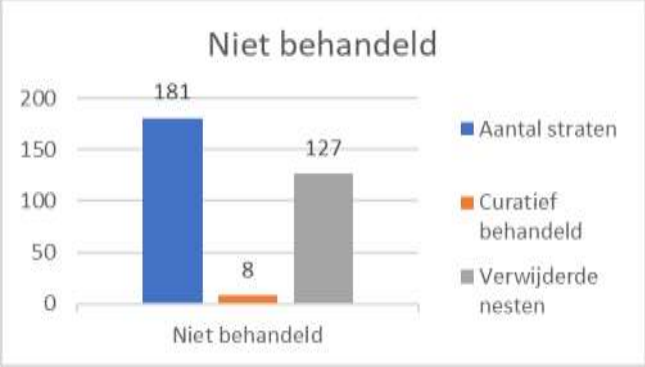
Ook hebben we de bomen in één straat (119 st.) voor de tweede keer op rij laten behandelen met Nemathoden, deze zijn normaal minder schadelijk voor rupsen in het algemeen, dat komt doordat dit middel in een vroeger stadium (dan zijn er minder andere rupsen aanwezig) gespoten kan worden. Echter door de weersomstandigheden is dat dit jaar niet het geval en heeft de behandeling een week voorafgaand aan de preventieve bestrijding met Xentari plaats gevonden. Maar ook hier is de behandeling succesvol geweest: nul meldingen en bij recente monitoring zijn er twee nestjes aangetroffen. We kunnen dus concluderen dat beide methoden afgelopen jaar goed uitgepakt hebben. Hierbij dient nog wel opgemerkt te worden dat de plaagdruk dit jaar minder is geweest.

Concreet:

- Week 18 begonnen, 14 dagen later tweede ronde
- Totaal aantal eiken: 14881, waarvan 7373 binnen de bebouwde kom
- Preventief behandelde eiken: 5354
- In Almelo zijn 498 straten met eikenbomen:
    - 136 straten met preventief behandelde eikenbomen
    - 181 straten deels behandelde eikenbomen
    - 181 straten waar geen preventieve behandeling plaats heeft gevonden

Curatieve bestrijding

Binnen de gemeente Almelo heeft in 136 straten preventieve bestrijding plaats gevonden. Uit één straat hiervan is een melding van nesten gekomen die we door hebben gezet richting de aannemer. In totaal zijn hier uit drie bomen zeven nesten verwijderd.

In 181 straten waar eikenbomen staan, is een deel preventief behandeld; uit veertien van deze straten zijn meldingen gekomen die we door hebben gezet richting de aannemer. In totaal zijn hier uit 67 bomen 190 nesten verwijderd.

In 181 straten waar de eikenbomen staan, heeft geen preventieve behandeling plaats gevonden; uit acht van deze straten zijn meldingen gekomen die we door hebben gezet richting de aannemer. In totaal zijn hier uit 48 bomen 127 nesten verwijderd.

Curatieve bestrijding eikenprocessierups

	Preventief aantal straten	Curatief aantal straten	Totaal verwijderde nesten	Gemiddeld aantal verwijderde nesten per straat
Preventief behandeld	136	1	7	7
Deelbehandeling	181	14	190	14
Niet preventief behandeld	181	8	127	16
	498	23	324	

Uit de bovenstaande tabel is af te lezen dat preventieve bestrijding van de eikenprocessierups een afname van het gemiddeld aantal verwijderde nesten per straat oplevert.

Verhogen biodiversiteit

Het effect van de maatregelen zal uit moeten wijzen of beheersing van de eikenprocessierups door middel van natuurlijk herstel in het stedelijk gebied te realiseren is, en/of beheer ondersteunende maatregelen nodig zijn om de plaagdruk beheersbaar te houden. Op dit moment is de inbreng van de natuurlijke vijanden nog niet dusdanig dat het rechtvaardigt om geen preventieve behandeling meer uit te voeren. Op plaatsen waar de biodiversiteit en de natuurlijke vijanden aanwezig zouden moeten zijn (bospercelen of houtsingels), zien we toch ook nog nesten verschijnen.

Binnen de gemeente Almelo wordt gekeken hoe ecologische groenbeheer ingevoerd kan worden en tot meer biodiversiteit leidt in de bermen langs wegen en daarmee de aanwezigheid van meer natuurlijke vijanden kan stimuleren. Er is een nota in afronding om nog meer ecologische groenbeheer in te voeren. Vanuit deze redenering hebben we het sinus maaien ingevoerd op een paar grotere stukken berm of extensief beheerd gras. Sinus maaien is het maaien volgens een golvend patroon. Als resultaat ontstaat een rijke vegetatie, overwinter- en verblijfsplaatsen voor insecten. Deze initiatieven hebben een uitermate gunstig invloed op de biodiversiteit. We zijn in een afrondende fase voor een ecologisch bermbeheerplan, dit plan moet zorg dragen dat doormiddel van beheer een rijkere vegetatie gaat ontstaan in de bermen van Almelo die niet alleen de biodiversiteit vergroot maar ook meer natuurlijke vijanden van de Eikenprocessierups herbergt.

Omdat een rijke vegetatie in de bermen niet meer vanzelfsprekend is, is er ook dit jaar een aantal stroken ingezaaid met een zaadmengsel dat gericht is op het bevorderen van de natuurlijke vijanden van de rups. Deze stroken hebben voldoende omvang en potentie om succesvol te zijn, bovendien staan hier veel besmette eiken. Dit jaar echter hebben de ingezaaide bermen met wisselend resultaat gebloeid, we zagen bermen minder bloeien (droogte) en bermen op nattere plekken uitbundig bloeien en hopen erop dat de natuurlijke verspreiding van zaad in de directe omgeving ook tot bloei komt en de plekken steeds groter worden.

De resultaten aan de bedrijvenparksingel 2021

Feromoonvallen

Op dit moment zijn de uitkomsten van de opgehangen feromoonvallen in Almelo nog niet bekend. Het bedrijf wat de telling en de analyse hierop doet heeft deze nog niet klaar.

Fenomeen: grondnesten eikenprocessierups

Op diverse plaatsen werden de afgelopen jaren in juni en soms eind mei al eiken aangetroffen die opeens vol zaten met eikenprocessierupsen in het vierde larvestadium, dus met brandharen. Het blad van deze bomen was veel minder aangevreten dan je op basis van het grote aantal per ontwikkelde rupsen zou verwachten. Ook op locaties waar in het voorjaar preventief gespoten was met nematoden of bacteriën deed dit verschijnsel zich voor. Dit kan voor de beheersing van eikenprocessierups gevolgen hebben. (zie bijlage 1)

Communicatie

Dit jaar is er geen fysieke voorlichting geweest aan het KCC over de te volgen werkwijze van de gemeente. De werkwijze is inmiddels bekend en is beschreven in de kennisbank en op de site. Dit geeft voldoende informatie om de bewoners te woord te staan en te kunnen beantwoorden. In 2022 zijn het aantal vragen aan het KCC minimaal geweest. Vanuit het KCC zijn er op dit moment dan ook geen aanbevelingen.

Extern is gecommuniceerd via de gemeentelijke advertentie in huis aan huis weekbladen, de website, via sociale media en via persoonlijk contact. De communicatie was gericht op informeren over de aanpak van de gemeente, de overlast en wat mensen er zelf aan kunnen doen om dit te verminderen. Bovendien is er ingezet om de inwoners duidelijk te maken waar meer informatie over het onderwerp te vinden is.

Buurtbewoners die op eigen terrein overlast ondervinden van de EPR konden voor eigen rekening, via de gemeente dezelfde aannemer in laten schakelen, hier is op zeer beperkte schaal gebruik van gemaakt. Zo kon de bestrijding zo optimaal mogelijk gemonitord worden. Gedurende de overlastperiode werd op verschillende momenten via (sociale) media gedeeld wat de gemeente deed in de bestrijding o.a. bij de preventieve bestrijding hebben we de inwoners in kunnen lichten wanneer de bomen in de buurt werden behandeld.

Meldingen

In 2022 zijn er ten opzichte van 2021 14 % minder meldingen op het meldsysteem binnen gekomen. Het betreft 82 meldingen uit 59 straten (twee straten springen eruit met respectievelijk 9 en 6 meldingen van dezelfde locatie).

Eén intern aanspreekpunt voor het klantcontactcentrum is een goede oplossing. Dit jaar hebben we ook de aansturing van de opruimploegen van de aannemer in eigen hand gehouden. Dat heeft er in geresulteerd dat er zeer snel en adequaat gereageerd kon worden op meldingen.

Inzet middelen

De beschikbaar gestelde middelen (€100.000) waren dit jaar voldoende voor zowel de preventieve als de curatieve bestrijding, er is een kleine onderschrijding.

Conclusie aanpak 2022

De gekozen preventieve aanpak van Almelo heeft ook dit jaar geresulteerd dat Almelo zich in positieve zin heeft onderscheiden wat betreft de ondervonden overlast. Dit is ook terug te zien in het aantal meldingen.

De beheersing eikenprocessierups is uitgevoerd zoals vastgesteld in het plan van aanpak. Het driesporenbeleid – preventief, curatief en het vergroten van de biodiversiteit – heeft weer geleid tot minder meldingen als voorgaande jaren. Het uitvoeren van het verhogen van de biodiversiteit wordt in stappen uitgevoerd, dit in samenwerking met de groene loper en burger initiatieven. We hebben bermen en groenstroken ingezaaid met zaadmengsels die de natuurlijke vijanden stimuleren. We hebben gezien dat dit jaar de ingezaaide bermen volop bloeiden met een grote diversiteit aan planten. Daarnaast stellen we een ecologisch bermbeheerplan op, om ook voor de langere termijn de biodiversiteit in de bermen te verhogen. Het vergroten van de biodiversiteit is iets wat niet direct meetbaar resultaat oplevert, maar in de toekomst mogelijk leidt tot minder preventief behandelen.

Plan van aanpak 2023

Verwachting: minder plaagdruk in 2023 ?

Dat is op dit moment nog niet duidelijk. Het kennis platform eikenprocessierups.nu maakt gebruik van landelijke monitoring en tellingen van vlinders en de daarop volgende analyses, deze zijn op dit moment nog niet beschikbaar.

Aanpassing leidraad

De landelijke leidraad is in 2022 herzien. Enkele belangrijke verschillen met de vorige leidraad:

- uitgebreidere onderbouwing van de risicoanalyse en -zonering;
- meer aandacht voor natuurlijke plaagonderdrukking bij de aanpak;
- nieuwe kennis over de plaagdruk bij verschillende soorten en hoogteklassen van eiken op basis van waarnemingen aan 100.000 eiken;
- gebruik gemaakt van kennis over de effectiviteit van maatregelen op basis van waarnemingen aan 100.000 eiken;
- actualisatie van de juridische paragraaf
- toevoegen van een groot aantal praktische documenten in de bijlagen die gemeenten en beheerders kunnen gebruiken.

Ook met de nieuwe aanpassingen handelen we nog in overeenstemming met de landelijke leidraad.

Aanpak 2023

- Het driesporenbeleid – preventief en curatief bestrijden en vergroten biodiversiteit – continueren en verder uitbouwen.
- Voor 2023 adviseren wij om de preventieve behandeling daar waar nodig te continueren. Als pilot stellen wij voor om de straten die afgelopen jaar 1 x zijn behandeld met Xentari en waar geen meldingen en of nesten zijn waargenomen, hier de preventieve behandeling niet uit te voeren. Via monitoring kunnen we zien wat het verloop is.
- De interne begeleiding van het project is geëvalueerd en de aanpak zoals dit jaar waarbij de directe aansturing van de opruimploegen bij de gemeente lag, heeft geresulteerd in adequate afhandeling van de gemaakte meldingen. Voor 2023 willen we deze aanpak dan ook voortzetten.
- Ook gaan we door met de communicatie zoals deze nu loopt.
- De verwachting is dat de aanpak 2023 past binnen de reguliere begroting van €100.000.

Bijlage 1: Grondnesten Eikenprocessierups

Het was toch wel een mysterie. Op diverse plaatsen werden de afgelopen jaren in juni en soms eind mei eiken aangetroffen die opeens vol zaten met eikenprocessierupsen in het vierde larvestadium, dus met brandharen. Het blad van deze bomen was veel minder aangevreten dan je op basis van het grote aantal ver ontwikkelde rupsen zou verwachten. Ook op locaties waar in het voorjaar preventief gespoten was met nematoden of bacteriën deed dit verschijnsel zich voor. Op basis van een aantal jaar onderzoek stellen we nu onomstotelijk vast dat we hier te maken hebben met grondnesten.

Om de uitkomst van de vlinders te bewaken, zijn twintig bomen gemarkeerd. Op 2 augustus 2019 begonnen de eerste vlinders uit de grond te komen en omhoog te kruipen langs de stam. Achter de netten kwamen, alles bij elkaar, duizenden vlinders uit de grond achter het gaas. Opmerkelijk was dat in de dezelfde bermen ook vlinders uit het gras kwamen, ruim één meter van de eiken vandaan. Hiermee is een definitief bewijs geleverd dat eikenprocessierupsen niet alleen in de bomen verpoppen, maar ook in de grond.

Rupsen in verlengde diapauze in de grondnesten

Omdat het vermoeden al bestond dat de eikenprocessierupsen ook als rups een diapauze kennen maar dit nog nooit onderzocht was, werd besloten de netten om de stammen te laten staan en in 2020 de ontwikkelingen verder te volgen. Op dezelfde locatie werd ook de ontwikkeling van de reguliere rupsen uit de eitjes van 2019 gevolgd. In juni kwamen eikenprocessierupsen verkerende in het vierde larvestadium op verschillende tijdstippen uit de grond. De rupsen die uit de grond kwamen bleven relatief korte tijd op de stam van de bomen aanwezig, waarna ze weer de grond opzochten op dezelfde plaats waar ze er ook uit waren gekomen in juni. Wat opvalt is dat ze geen echte nesten hebben gevormd in de boom.

Om de verdere ontwikkeling van de eikenprocessierupsen te volgen, werden opnieuw rondom zes eikenbomen netten geplaatst nadat de rupsen in de bodem gekropen waren. Per boom werd geteld hoeveel rupsen er de grond in kropen. Er zijn dit jaar bredere netten gebruikt dan in 2019, omdat toen al bleek dat de eikenprocessievlinders op iets grotere afstand dan gedacht van de bomen uit het gras kwamen. Zelfs vanuit plekken midden op de bermen kwamen eikenprocessievlinders uit de grond.

Eikenprocessievlinders massaal uit de grondnesten – vooral veel vrouwtjes. Buiten het net kwamen echter ook vlinders uit de grond, evenals in 2019, sommige een paar meter van een boom vandaan (Bron: Silvia Hellingman)

Natuurlijke vijanden overleven ook in de grond

De netten werden dagelijks vroeg in de ochtend gecontroleerd op de aanwezigheid van vlinders en andere insecten, waaronder sluipvliegen en sluipwespen. In totaal zijn er vanuit de zes bomen zo'n tienduizend rupsen de grond in gekropen. Het aantal rupsen werd geteld tijdens de vervelling op de stam. Omdat ze dan langere tijd stil bleven zitten, vormde deze methode het minste risico voor contact met brandharen.

Er werden 4646 vlinders achter de netten gevangen. Dit waren 1803 mannetjes en 2843 vrouwtjes. Daarnaast werden er 2432 sluipvliegen en 273 sluipwespen gevangen. De natuurlijke vijanden gaan dus met de rupsen mee de grond in en zijn in staat om uit de grond te kruipen. De uitgevlogen sluipvliegen en sluipwespen zijn niet gespecialiseerd op eikenprocessierupsen, maar kunnen meerdere soorten rupsen parasiteren. De echte 'parasitaire specialisten' van de eikenprocessierups vliegen namelijk niet uit in augustus, maar overwinteren mee in de nesten.

Gevolgen grondnesten voor beheersing eikenprocessierups

De aanwezigheid van grondnesten maakt de beheersing van de eikenprocessierups nog ingewikkelder. De rupsen in de grondnesten omzeilen de preventieve bespuitingen van eiken met nematoden en bacteriën. De bespuitingen worden namelijk al eerder in het seizoen gedaan. De meeste rupsen komen pas in juni uit de grond en hebben dan al brandharen, waardoor bespuitingen dan niet meer kunnen. Het betekent dus dat je als boomeigenaar de bespoten locaties ook later in het seizoen nog goed in de gaten moet houden en er bedacht op moet zijn dat je op risicolocaties nog voldoende capaciteit moet hebben om eikenprocessierupsen weg te zuigen.

Het wegzuigen van nesten en rupsen uit de bomen voordat de vlinders uitvliegen en weer eitjes afzetten is geen garantie dat er geen eitjes afgezet worden in je bomen. De vlinders die uit de grondnesten komen heb je niet weg kunnen zuigen. Het kan dus verstandig zijn om bedacht te zijn op de aanwezigheid van grondnesten door bijvoorbeeld te kijken of je verlaten nesten ziet. Doordat vlinders die uit grondnesten komen veel eitjes op stamscheuten afzetten, kan het verwijderen van stamscheuten na de vluchtperiode een manier zijn om veel eitjes te verwijderen.

(bron: tekst Kenniscentrum Eikenprocessierups/ foto's Silvia Hellingman)